

Ferdinandi regis catholici historijs traditur. Hoc successu exultans Ximinius, occasionem tam commodam virgendam, & totum Mahumetanum errorem penitus ex animis illorum, quãdo opportunitas dabatur, extirpandum esse ratus, nihil illorum opiniones morabatur, qui inueteratam consuetudinem paulatim aboleri consultius esse censent: id enim tantum in rebus parui momenti, & ubi de animarum salute non agitur, locum habere existimabat. Ergo Alfaqin nis ad omnia obsequia eo tempore exhibenda promptis, Alchoranos, id est sue superstitionis grauissimos libros, & omnes cuiuscunq; authoris, & generis essent Mahumetanę impietatis codices, facile sine edicto, aut vi, vt in publicũ adduceretur impetrauit. Quinq; milia voluminum sunt ferme congregata, quę varijs vmbilicis, punica arte, & opere distincta, auro etiam, & argento exornata, non oculos modo, sed animos quoque spectantium rapiabant. Multis eis se donari à Ximenio petierunt, sed nemini quicquam concessum est. Ignibus omnia, publica in pyra, ad vnum exuri, præterquam aliquot ad rem medicam pertinentia, cuius gens illa, non sine magno profectu studiosissima semper fuit, quę propter saluberrimę artis dignitatẽ, ex incẽdio illo liberata, in Bibliotheca Cõplutensi nũc seruatur. Hactenus quidẽ prospero cursu Antistiti nostro propositũ successerat: & quãuis res difficillimas & grauissimas sit aggressus, incõparabili tamẽ prudẽtia, qua semper est vsus, omnes ex voto confecerat. Nõ deerant tamẽ quibus indignũ esse videbatur, prorsusq; ab instituto Christiano alienũ, quenq; per vim aut huiusmodi artibus, ad fidẽ Christi capessẽdam adigere, cuius vnicus scopus mãsuetudo est, & prompta in primis, ac syncera volũtas. Cũ præsertim Toletanis cõcilijs, quorũ tam celebris apud omnes Christianos autoritas est, seuerẽ admodũ sancitum sit, nemini vim ad credendũ Christo inferendã. Ceterũ ille cõsiliũ in ea re suũ secutus fuit, pauloq; post ad durissimum scopulũ allidẽs, vt in rebus humanis, quoties aliquid præclarũ tẽtatur, parata semper inuidia est, quę ardua quęq; negotia subuertit, milleq; impedimẽtis obsistit, animi sui cõstantiã ostendit, quãtumq; robur pectori inesset, in acerbissimo casu declarauit. Est in vrbe Granata locus, qui Albaizinus à Mauris appellatur, regio prærupta, & reliquę vrbi imminēs, & suis mœnibus ab eadẽ separata, quę domorum plusquã quinque millibus habitatur. Illuc fortẽ fortuna, quidam ex Ximenij familia venerat, cui nomen Salzedus erat,

duobus

duobus ministris comitatus, ex ijs qui pedites Ximeniū præibāt. Hos Albaizinenfes aliquot conspicati, qui iam dudum priuata aliqua de causa Salzedo infensierant, verbis primum asperis & duris eos accipientes, deinde obiurgatorijs, & contumeliosis, postremo uel sanis, & furore plenis, mutuo sese cœperunt accendere, & in eā tandē rabiem deuenerunt, quæ mentis aciem & rationē obscurans, vulnera demum, & homicidia patrat. Pedites igitur duo illi ministri ferro sunt miserabiliter confossi, eademq; Salzedū fortuna secuta fuisset, nisi cōmodū se proripuisset, & Mauræ mulieris beneficio sub lecto occultus tantisper delituisset, quoad ille tumultus sedaretur. Sed non ita facillè sedari potuit, nam clamoribus hinc inde increbrescentibus, cū adhuc captiuorum pectoribus dulcissimæ libertatis imago obuersaretur, occasionem eiusdem recuperandę sibi dari auidè exoptantibus, cœpit vniuersus Albaizinus concuti, & hinc & inde arma cōclamari. Excitata demū tota ciuitas est, & omnium animi ad res novas erecti, nihil magis quā defectionem minabantur. Augebatur in singulas horas furor, quodq; minus resisti poterat, eò maiores vires capiebat. Superuenit interea nox, quæ omnia incommoda auget, sed timori potissimū incrementa magna addit, animis bonorum vltro sese cōtrahentibus, & faciem illā tenebrarū formidantibus. Mali verò homines per noctis licentiā pudore ac metu liberi citra vllius reuerentiā, impunè quilibet tētare audēt. Quare illico vniuersi Granatēses, siue quod dissimulāter Ximeno tanquā suę superstitionis euerfori infesti, irā & odium iam dudū occultabant, siue potius quod ex eius familia suos illos riuales esse agnouerāt, quibus cum nuper ad Albaizinū contentio habita fuerat, domū Ximenij obsidere instituunt: & quem paulò ante cantilenis per vicos celebrabant, liberalitatē eius prædicantes, quā in se demerendis nullis sumptibus parcens exhibuerat, nūc quæ vulgi leuitas est, mutatis animis domū eius cingunt, eumq; è medio tollere volunt, aut certè vniuersam eius familiam, cui oppidò quam indignati erāt. Suadebant pleriq; Antistiti, vt turbarum furorem in tēpore euitaret, protinusque ad Alhambra se conferret, id est vrbis Granatensis præsidium, vbi cohortis prætorix dux cum electissimis militibus adruendā ciuitatē excubat. Pium consiliū refutauit Ximenius, indignumq; sua grauitate duxit, sedes aliò ea nocte mutare, cū præsertim periculū esset, ne eo absente in familiam sequiretur. Idcirco ad omnem fortunā paratus,

paratus, maluit cōmunem euentum cum suis expectare, quā quicq̃; alienum sua constantia facere. Nox illa fuit terroris plena, totaq̃; in somnis peracta est. Nam fidi famuli pro hero solliciti, herus contra illorum curam gerens, mutuis officijs sibi prospiciebant: nihilq̃; esse in tanto metu remittendum arbitrabantur, quod ad salutem suam pertineret. Vt autem aurora diluxit, quoniam tumultus duraturi videbantur, Tendillano comite ad se accersito, qui Alhambrae custodię praefectus erat, ciuitatis curam magnopere commēdat, atq; suos praetorianos milites, qui ducenti plus minus habebantur, vt paratos in procinctu habeat. Ipse interim prudentia sua omnia tentare, nullum lapidem non mouere, nunc Alfaqinos, nunc turbas alloqui, semperque nostris spes bonas ostendere, vt facillē eos motus comprimendos, pristina mq̃; vrbi serenitatem Deo Opt. Max. annuente restituentā esse crederent: quod tamē ante decimū diem factum non fuit. Neque enim quanuis omnē diligentiam, omneq; studiū ille adhibuisset ante id tempus pacari potuit. Tertiō statim post cohortā seditionem die, cū vellet Ximēnius nuncium quā velocissimū ad reges mittere, quo de his omnibus quemadmodum acciderant edocerētur, iāq; iter adornaret, accessit vir eius ciuitatis patritius Cisnerus nomine, qui se Ethiopem habere dixit, pedibus in singulos dies octoginta quatuor millia passuum, si opus esset, facillē conficientem: cui si negotium demandaret, intra biduum reges proculdubio literas quas mandaret recepturos affirmabat. Facillē Ximēnius persuasus est, & Ethiopē ad se venire iussu literarum fasciculum dat, quē in manus reginē, aut si id minus liceret, Almazano regio secretario traderet. Digreditur omnia promittens Ethiops, qui vt est hominum sordidorum ingenium, nihil suam existimationem reputātium, ad secundū, aut tertium diuersoriū sese epulis & vino obruēs, in sequentem diem iacuit. Quinq; dies praeterierant neq; vnquā Hispalim quo mittebatur peruenerat. Accidit id periniquo fato Ximēnio, sed vt nōnullis videbatur, cōmerito, qui misero homuncioni, & vt genus id hominum est, non satis mentis compoti, tantam rem cōmiserit. Quanquam ingens turbatio homini quantunuis cōstātī folet mentis dimidium eripere. Nam cum varijs curis distrahitur animus, mirum non est si omnia non praecaueat. Peruenerat interea ad reges Granatensis tumultus fama, eumque multis partibus adauxerat, totam ciuitatem rursus in ditionem Maurorum venisse,

& tam

tam atroci, & graui iacturæ Ximenium Toletanum Antistitem occasione omnem dedisse, dum studio nimis pertinaci Mauros, homines adhuc rudes, & traditionum suarum tenaces, nullis pramissis catechismis, aut doctrinis, subito vellet Christianos fieri. Stupor in primis reginam tenebat, quæ ferme iam rumoribus credens, de Antistitis sui prudentia dubitabat, cum ab eo nihil per tot dies renūtiari, nihil quod factum excusaret, aut afferri, aut scribi videret. Regem verò, cui tot ingentibus laboribus, tot difficultatibus, vrbis illius expugnatio constiterat, grauis quidam dolor occupabat, adeò vt irâ conceptam non dissimulans, indignabundus ad reginam quæ Ximeniū excusabat dixisse vulgatum sit. En tot maiorum nostrorum, & nostros triumphos, Hispanæ nobilitatis sanguine, & sudore partos, ob Ximenij tui stultam peruicaciã, momento temporis dissipatos, & euersos. Hęc regis tam iusta, vt tunc omnibus videbatur increpatio eò mentem reginæ acrius pupugit, quoniam nondum coniugis animo excidisse sentiebat Alphonfi Aragonij filij honores præreptos, & Ximenij prælati iniuriam. Anxia igitur animi regina, literas doloris, & querimonię plenas ad Ximeniū quamprimum dedit. Quas cum ille recepisset, tandem secum cogitare cœpit, quantum rebus detrimenti proueniret ex ignavis & fœcordibus ministris: si quidem impuri Ethiopis causa, laudem suam & authoritatem, in offensionem & contemptionem apud reges venisse animaduvertebat. Qua de causa deinceps cauit, vt probos & strenuos homines, vel ad minima quæque negotia susciperet, hoc sepe numero inter familiares dictitãs. Qui operã exactã in cõficiendis negotijs captat, exactos etiam ad ea ministros cõquirat oportet, magnoq; illos in pretio habeat. At qui facilè quoslibet sine examinatione ad ardua, vel leuia tractanda ex æquo admittit, is plerunq; rē malè gerit, nec habet quem accusare possit negligentię, præter seipsum. Ergo vt regum indignationem, & conceptam iracundiam mitigaret, Franciscum Ruizium sodalem suum cum mandatis Hispalim ad reges misit, statim se illuc venturum promittens, rationem omnium illis redditurus simul ac motus Granatenses resedissent. Adeò rem omnem Ruizius à principio eleganter edocuit, adeò singula per partes disseruit, vt regum animos, serie rerum actarum audita, leniuerit, & suo patrono priscam beneuolentiam restituerit. Post verò Ximenius Hispalim veniēs, omnē præsentia sua, si qua remanserat, offensionem

DE REBUS GESTIS

offensionem absterfit. Nam omne animi sui consiliū, circa res Granatenses, accuratius patefecit: quod se tantisper reges celauisse dicebat, ne quid sibi impedimento essent ad id opus quod parabat peragendum. Sumptibus igitur immodicis consideratis, quibus profusissimas largitiones in Mauros fecerat, & vitæ discrimine, quod sustinuerat animaduerso, cum nullius ad id autoritate, aut imperio cogeretur, aut vllum inde emolumentum, nisi vnicam Dei Opt. Max. gloriam & laudem captaret, non solum omnis indignatio discussa est, omnisq; ratio offensionis abolita, verū magnę illi actę sunt gratiæ, quod rem tam difficilem animo primum concipere ausus, ad exitum tam felicem perduxisset. Nam cum Albaizineses læsæ maiestatis lege tenerentur, conditioq; illis proposita esset, vtrum supplicium mallet, an baptismū: ad Christum omnes ad vnum sunt redacti, & simul quicquid in reliqua vrbe infidelis turbę supererat. Quos omnes Archiepiscopus Granatensis, in partem gregis sibi commissi receptos, sedulo vt par erat, Ximeno adiuuante, Christianis mysterijs per singulos dies imbuendos perstudiosę & sanctissimę curauit. Sacris etiam missarū, cæterisq; diuinis psalmodijs, quę ex antiquorū patrū traditione, in orthodoxis ecclesijs decantantur, eos interesse cōsuefaciebant. Sed quoniā Granatensis Archiepiscopus lectiones, quę interdum ex veteri, aut ex nouo testamēto, horis præsertim nocturnis occurrebant, vulgari eorū idiomate recitari passim demandabat, librosq; excudi permittebat, qui adhuc ex eo tempore in nostram ætatem durant, quibus aliquot missarum solennia, & non nullę euangeliorum partes in Arabicam linguam translata continentur, secutus vt credo, quod Paulus ad Corinthios scripsit, Ximenius qui Paulum longē aliter interpretabatur, indignum esse, & pene perniciosa dicebat, margaritas ante porcos projicere, hoc est, hominibus nondum benē in religione confirmatis, sacra nostra irridenda, aut contemnenda proponere. Hac enim mundi senescentis, calamitosa, & deploranda ætate, quando hominum vulgarium mentes tā longē ab illa puritate, quam Pauli temporibus retinebant, degenerarunt, nihil minus conuenire, quàm sacrosancta illa, & non nisi à viris integerrimis, & sanctissimis percepta oracula idiomatibus vernaculis vulgari, quę indocti, vt Petrus Apostolus ait, ad suam perniciem detorquent. Nam talem esse vulgi naturam dicebat, vt obuiū quodq; & expositum contemnat, abditū verò, & inaccessum in pre-

tio habeat & reuereatur. Idcirco vt quæq; gens prudentissima fuit, ita quam longe à myfteriis fuis profanum vulgus, & turbas arcuiffe, quin & ipfum Chriftum, fapientiam fummi patris, multa quoq; non alia caufa in parabolis dixiffe afferebat, quam vt à turbis imperitis abfconderet, fuisq; difcipulis feorfum reuelaret. Placere quidem fibi eos fermone vulgari libros circūferri, qui ab hominibus pijs fcripti, aut optimorum exemplorum enarratione, aut ardentibus verbis, & grauibus rationibus, prudentiq; adeo, & maturo dicendi ftylō animos prorfus deiectos excitarent, & ab his rebus, quæ fenfibus fe offerunt, ad illa diuina contemplanda reuocarent, quales ipfe in vulgus edendos, quam primum effet otium, meditabatur. Cæterū nouum & vetus instrumentum, in quibus multa funt, quæ doctum & attentum lectorem, caftumq; & pium hominem requirunt, tribus illis linguis afferuanda eſſe, quas non ſine maximi myſterij cauſa cariffimi filij capiti, in acerbiffimo quod patiebatur ſupplicio, Deus opti. max. ſuperponi voluit. Iam verò diuinās affirmabat, tūc demū magnam chriſtianæ religionis perniciem ad futuram, quādo vtriuſque teſtamenti oracula, in vernaculas linguas vulgarentur. Id enim peſſimis quibuſq; vulgariū hominum ignorantia abutentibus, ad vniuerſum catholicæ eccleſiæ ſtatum labefactandum, paratam occaſionem ſubministraturum: cum nihil ſit facilius, quam ſtultæ plebeculæ imponere, ſapientiæ præſertim opinionem ſibi ex vulgariſ myſterijs arroganti. His tam prudentibus Ximenij dictis, non nihil ab eius conſilij progreſſu temperatum eſt, quanuis eis, qui Talabri cenſi fauebant viſa ſint paulò duriora. Cæterū plusquam vellemus veracem Ximenij ſententiam, rerum quas cernimus euentus, comprobauit. Magnæ deinceps apud omnes venerationi Ximenius eſſe cœpit, ſiquidem tam graui affectus incommodo, & tam arctis anguſtijs circumuentus, neque ipſe animo defecerat, neq; ſe in latebras abdiderat, aut regum ſuorum conſpectum fugerat. Porrò plus mentis acie videre, quàm ſolent homines credebatur, quòd re ancipiti, neque plane confirmata, barbara ciuitate adhuc ſuum Mahumetū ſpirante, tanta animi contentione vt Chriſti doctrinam amplecterentur, laborauerat & effecerat. Idem ferme conſilium Fernandus Cortefius ampliffimi imperij Mexicani expugnator, cuius antiquorum Imperatorum equandus, ſiue longiſſimam, eamq; difficillimā ad ignotas terras nauigationem, ſiue rerum geſtarum magnitudi-

DE REBUS GESTIS.

nem consideremus, secutus proditur: qui incredibili audacia, & ingenti Christianæ religionis amore, simulatq; urbem aliquam in potestate ceperat, illico templa feruidus intrabat, & cunctis attonitis animiq; eius præsentiam admirantibus, aris dæmonum expiatis, eorumq; imaginibus euerfis, Christi crucem reponebat: illamq; adorandam prædicabat, viq; adhibita, repugnantes nonnūquam cogebat. Ordo rerum à Ximenio gestarum me admonet, vt quid ad harū gētium tunc repertarum, salutem & vtilitatē, ab optimo antistite excogitatum sit, paucis exponam. Nonnullis ante annis, quàm hæc, quæ modo dicebamus fierent, Christophori Columbi Genuësis solerti industria, incogniti orbis notitia ad reges nostros allata fuerat. Vbi cū multa graua & christianis hominibus indigna per nostros duces, & centuriones, reliquumq; itē Hispanorū militū vulgus, qui illic commeauerant, patrari nunciarentur aduersus illas gentes, alioqui imbelles, & inermes, statim Ximenius, dum Hispali apud reges moratur, cœpit cogitare, quo pacto his malis succureretur. Nam cum omnes illuc traicientes, vnico tantummodo opū congerendarum studio tenerentur, vnicaq; illa inexplebili auri cupidine, terras sub alio sole iacentes, quærent, primo de deprædandis, & spoliandis miseris hominibus, & ni aurum proderent, malè multatâdis, post de erudiendis, & Christo initiandis, maligna & perfunctoria cura agebant. Idcirco regibus Ximenius suavit, vt viros religiosos, sancti monia, & integritate vitæ præstantes, ad eam rē curandam transmitterent, qui solutioris vitæ licentiam omnem comprimerent. Id statim religiosissimi principes effecerunt, & de Ximenij consilio, & voluntate cum cæteris viris, qui ex omnibus Hispaniæ cœnobijs electissimi conquisiti sunt, vnâ quoq; sunt profecti Franciscus Ruizius Ximenij comes, Ioannes Trasierrus, & Ioannes Robledus, omnes Ximenio carissimi, & intimi: quorum cum ille probatissimos mores, & insignem eruditionem cum non vulgari pietate coniunctam abunde nosset, voluit magis humano affectui pro tempore cedere, quam Christi nomini & gloriæ deesse. Multum enim interesse existimabat, per quos in tam barbaris tamque latè patentibus terris fides prima plantaretur, & coleretur. Ex his Franciscus Ruizius, cum ad cæli mutationem sustinendam parum firmo corpore esset, incommodissima valetudine vexatus, post semestre tempus, ad reges, & antistitem suum redijt

redijt, Francisco Boadillo Hispaniolæ præfecto, in custodia se eum adducto, vt repetundarum reus ageretur, & variarum criminatiorum, quæ aduersus illum opponebantur, apud regium senatum rationem redderet. His rebus confectis, & ad hunc modum ex voto compositis, quoniam ex Granatensibus molestijs, cæterisque omnibus immodicis curis quas ob reipub. commodum sponte subibat, permultum tædij, & languoris Ximenius contraxerat, annuente regina, cui potissimum eius absentia molestissima erat, in dicecesim suam, à qua iam diu abfuerat, redijt. Complutum Natalem Domini celebraturus venit, qui iam supra millesimum quingentesimus secundus numerabatur. Tamen antequam Hispali discederet, cum aliquando diui Lazari Nosocomium quod extra muros vrbs de more est, inuiseret, & agrorum frequentia reditus impressesse intellexisset, vt tricena millia nummum in singulos annos compararentur, curauit: quibus eo morbo laborantibus aliqua ex parte subueniretur. Dum Compluti Ximenius moratur Academię molem, quam parabat adurgens, & pontificiæ suæ ditioni omni studio & cura prospiciens, Alpuxarrenses, qui montes niuosos vrbi Granatæ imminentes incolunt, partim Granatensibus indignati, quòd ceteroniam patrias reliquissent, partim ne ipsi quoque ad easdem deferendas cogerentur veriti, præruptorum montium quos habitant natura freti, defectionem adorti sunt. Hæc res non mediocriter animos regum conturbauit, nam in expugnanda prouincia, nullibi durius, aut periculosius laboratum & dimicatum fuerat. Cuncti in Ximenum denuo fremere, eiusque rursus consilium improbare, quòd pertimescendæ illius seditionis causa & origo videbatur. Idcirco per literas à regina reuocatus rursus Granatam venire cogitur, operibus ædificiorum quibus intendebat, interruptis. Quòd eum iter studiose faceret, antequam ad urbem Granatam perueniret, omnem tumultum regis virtute sedatum fuisse, & Alpuxarrenses, totumque illum saltum habitantes, qui à colore Sierra Vermigia nostra tempestate, olim Orospeða Græco nomine propter tramites rupibus impeditos est appellatus, acri prælio & cruento deuictos, tandem Christi sacra suscepisse per amicorum literas agnouit. Cuius rei nuncio lætitia magna, vt æquum erat, affectus fuisset, ni Alphonsum Aguilarium, magni Gonzalui fratrem, in eo prælio occubuisse intellexisset,

dum stationem quandam tempore incommodissimo tueri contēdit. Nam noctis tenebris occupatus, & imbribus penè obrutus, miserabiliter montis faucibus interclusus, trucidatus fuit. Cecidit pugnans innumerabilibus vulneribus confossus, & postremò immannissimi hostes eius cadauer in frustra disse cuerunt. Perit simul magna familiarium, ac fidorum manus, qui vt illum defenderent fortissimè depugnarunt. Per multum ea victoria animos Ximenio obrectantium placauit, qui totam illam querimoniam de Mauris ad sacra nostra coactis deposuerunt. Ximenium Granatam ingrediētem reges benignissimè susceperunt: cui in Alhambrana arce, vbi catholici reges diuersabantur, locus ad manendum est datus: omni- que genere comitatis, & fauoris liberaliter est tractatus. Dum igitur duorum ferme mensium spatio, arcanis grauissimisq; de rebus cum regibus assiduè agit, & cum nobilioribus ex Maurorum gente hominibus, qui se hortante Christi religionem susceperant, libèter versatur, & fidei christianæ ab eis rationem exposcit, in morbū grauissimum hac de causa (vt creditur) incidit. Est vrbs Granata nō quidem à malo punico hiante dicta, vt vulgò creditur: nam Granata Maurorum lingua horreorum domus est, vt periti illius sermonis interpretantur, fabellam ad id per vetustam recensentes, de principe fœmina, quæ antiquæ Illiberis incola, ex cuius ruinis Granatam esse ædificatam volunt, sua illic frumenta recondebat. Tota vrbs quinque collibus assurgit: in medio Alcazaba, & Alhambra est, quæ ex altera parte turribus Vermigijs, ex altera verò Albaizino clauduntur. Hic in duo iuga diuisus, quintum monticulum ad septentrionem constituit: cui horti, quos Hinadamares vocant, iunguntur. Imminent vrbi montes perpetuis niuibus tecti, quos Serram niuosam vocant. Alhambra regiam & prætoriam cohortem, eiusque præfectum (vt supra demonstraui) tenet. Quæ quoniam loco excelso posita est, ventis tenuibus assiduè perflatur. Ea verò Alhambræ pars, vbi Ximenius honoris causa à regibus manere est iussus, latis fenestris portisque patentibus aerem illum copiosissimum admittit. Vnde homo assiduis curis confectus, ac propterea corpore imbecillo, in ægritudinem grauissimam incidit. Quæ cum longior videretur, parumq; medici remedijs vulgaribus proficerent: reges quos sollicitudo incredibilis tenebat, lecto accumbentem salutarunt, & dulcissimis verbis cōsolati, & bono

& bono ut esset animo hortati sunt. Malè habuit humanissimam reginam, & Ximenij in primis amantem, tanta virium in eo diminutio: idcirco digressa, agitare cum medicis cœpit, an habitaculi, et loci mutatione eius saluti consultum iri crederent. Quibus in re accipiti & parum cognita omnia tentanda esse suadētibus, regina per nuncios obnixè postulat, ut quoniam medici è salute sua id esse statuebant, quibus in capitis periculo non obtemperare piaculum est, mutatis sedibus Genalarifum adeat. Is est locus Alcazabam versus, extra Alhambra positus, viridarijs & hortis amœnissimus, quò nimirum vernis temporibus exhilarandi animi causa Granatæ reges se conferre consueverant: inde quod est prospectus iucundissimus in bonam ciuitatis partem, quæ intuentium oculos subiecta vrbe mira ratione, & varietate oblectat. Paruit regijs mandatis Ximenius: sed neq; ob hoc melius se habere sentiebat. Mēsis vnus iam elapsus erat, postquam ille Genalarifum migrauerat: in diesque deteriori valetudine vsus, morbo vires maiores assumente, Marasimum grauissimum contraxit: in idq; febris genus incidisse videbatur, quæ Græco nomine hectice appellatur: quoniam ossibus inhærens, confucta & familiari rabe vix sentitur, donec corpus exedit. Nihil medici interea inconsultum, nihil intentatum aut inexpertum relinquebant. Regina ad illum, quod eximia cuiusdam beneuolentię indicium erat, iterum visendum anxia diuertit. Omni sermonum genere iacentem confirmat, beneq; cum sperare iubet. Sed morbi importuni & sæui, principum hominum præsentiam non verentur: nihilque minus illis deprecantibus aut iubentibus, in mortalia corpora sauire desinunt. Erat ferme ad maciem extremam reductus Ximenius, medicis omnibus nihil se amplius ad eius salutem præstare posse apertè profitentibus. Fortè nobilis ex Maurijs mulieribus fœmina Francisca nomine, quæ quondam Christi sacra, Ximenij lustrica aspersione, inter cæteros susceperat, & quæ Zualio spertularum & penoris præfecto, fidelissimo ex suis ministro, matrimonio collocauerat, dum ad multam noctem in Ximenij cubiculo intimorum familiarium colloquijs interesset, de eius valetudine interse tractantium, ad Ximenium, illis astantibus accessit: & nosse se (inquit) Granatæ permultos rei medicæ peritissimos, qui nulli medicorum Christianorum cederent, sed potissimum mulierem, hac de causa in magno pretio apud omnes habitam: quæ lō

gæ ætatis beneficio edocta (erat enim plusquam octogenaria) sine
 vlla venarū sectione, & sine vllō pharmaco, solis vñtionibus mor-
 bos depelleret, corpora que in pristinam sanitatē restitueret. Quòd
 si eam liberet accersiri, non dubitabat, quin Deo fauente, salutem
 esset recepturus. Placuit Franciscæ oratio. Et quoniam salutis dulce
 do magna est, etiam eius spes hominum animos mirè afficit: vnde
 cuius se medicum profitenti, quod viri sapientes iam olim annota-
 runt, incunctanter fides habetur. Sed non tam id facere exoptatæ sa-
 lutis imaginem alij existimant (quanquam est omnibus ea suauissi-
 ma) quam sinistram opinionem de medicis vulgò conceptam ple-
 runque temere se gerentibus. Neque enim multum referre existi-
 matur, his aut hominibus imperitis, æquè vtrisque in tenebris erran-
 tibus, desperatam salutem committere. Accersita illico est vetula,
 quæ venis exploratis, & ventre pertentato, non esse medicis insultan-
 dum, dicit, si morbum periculo & difficultate plenum artis vi de-
 pellere nequiuissent: se tamen, Deo auxiliante, sub cuius tutela tan-
 tus vir spiritum ducebat, sperare ante octo dies ad pristinam salu-
 tem Ximenium reducturam, vñtionum duntaxat, & herbarum
 beneficio. Vnum tamen interea præmij loco deposcere, vt id medi-
 cis inscijs ageretur: qui authoritati suæ consulentes, huiusmodi me-
 delas ab illiteratis hominibus profectas verbis atrocibus consue-
 sent improbare: stat inq; ad artis suæ præscripta, pugnis quibusdam
 verborum, quarum illa imperitæ rat, omnem rem deducendam cu-
 rarent. Quod etsi illa parum morabatur, remediorum suorum nè-
 pe conscia, permultum tamen ægrotantis interesse, ne quid ei scrupuli
 aut suspicionis ex illorum dictis suboriretur: quasi verò dona sa-
 nitatum, non magis numinis beneficio, quàm ope vlla humana cõpa-
 rentur. Equū postulare visa est mulier: & ne quid deinceps medicis
 innotesceret, curatū est. Ergo per noctis tenebras iã omnibus digres-
 sis, sedula anus ad Ximeniū veniebat: eumq; nemine repugnante vñ-
 ctionibus fouebat: leniterque oleo condito perfricabat: donec tan-
 dem assiduis medelis, intra octo dierum præscriptū tempus, fidem
 suam mulier liberavit. Namque omni febris liberum Ximenium hi-
 laritati solitæ restituit: & qui se in lecto vix mouere poterat, iam
 pedibus ambulare gestiebat: quod per probam seruatricē facilè cõ-
 cessū fuit. Interim tñ dū firmior reddebatur, gestatione vti iubet: &
 ante meridiano præsertim tempore, quà flumen Darrus præterfluit,
 animi

animi securus & trāquillus, vt aliquot spatia obābulās cōficeret. Nā à maioribus longo experimento obseruatum erat, Darri auras adeo salutare esse, vt vel vnico earum remedio, sepe ægri desperati cōualuerint: & idcirco grabatis decumbentes quando aliter fieri nequirit, ad ponticulum Darri educi solitos, qua iter ab Alhambra ad Alcazabam est. Est enim riuus alioqui aurifer, quod ipso nomine indicari ferunt, de auro in Darrum per Arabes mutato, barbarè nimirum prolata voce. Quod ego quamuis argutè excogitatum, non tamen esse verum existimo, sed fortasse græca potius nomenclatura, quales multæ passim in vernacula lingua seruantur, Darrum quasi Diarrheon dictum, quod inter Alcazabam & Alhābram fluat, vrbeq; interscindat, ad differētiā Singilis fluminis, quod ad turres vermigias per campum, qui à rege appellationem habet, ab vrbe distans non nihil feratur. Cū verò paululum vires confirmasset, vt quam primum in patriam terram cōtēderet monuit, familiarium locorum beneficio pristinam salutem prorsus habiturus. Facta sunt omnia ex eius præscripto, nam illico adhortantibus regibus, Ximinius in Castellam profectus, antequam Complutum quò iter instituerat veniret, integra iam sanitate fruebatur. Ibi ergo patrij celi indulgentia, & otij nunquam antea concessi beneficio, rursus animū ad cœpta opera conuertit. Sed quoniam in eum locum, ex omnibus reip. Christianæ Gymnasijs, bonas literas iādiu ab Hispania exulantes reducendas, vt diximus, curabat, ad Complutum exornandum sese comparauit. Igitur viam illam, quæ maxima appellatur, rectitudine & longitudine conspicuam, cœno ex aquarum pluuiarum sordibus, quæ propter loci planitiem stagnabant, oppletam, lapidibus vniuersam sterni iussit, & medio alueo paulum deprimi, quo aquæ præcipientes sensim laberentur, illamque puram & vicinis domibus innocuam relinquerent. Hanc aliquot post annis Alfonso Fonseca, tertius à Ximenio antistes, vir politioris vitæ, & totius elegantia gnarus, ad eam pulchritudinem, quam nunc cernimus, reduxit, ablatis ligneis columnis, & earum loco marmoreis substitutis. Aiunt tunc animum fuisse Ximenio, viam illam maximam ad portam vsque Mantuanam cōtinuare, omnibus edificijs quæ sese obiter obijcerēt dirutis, sed negotiorū multitudinem, rerūq; grauiorū interuētū, quod pposuerat nequaquā effecisse. Interea dū hæc gerebātur, Frācisus Ferrera, Cōplutēsis ecclesiæ abbas, q̄ quarto